

УДК 338.48

**ОРГАНІЗАЦІЯ ТУРИСТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ КАРПАТСЬКОГО
ТУРИСТИЧНОГО РАЙОНУ****ЛУЖАНСЬКА Т.Ю., КАЧОВ Р.Р.**

Мукачівський державний університет

Розглянуто понятійний апарат розвитку сучасної туристичної інфраструктури. Досліджено основні функції, рівні та складові туристичної інфраструктури. Оцінено вплив кластеризації на розвиток туристичної інфраструктури. Проаналізовано розвиток туристичної інфраструктури в Карпатському туристичному районі.

Ключові слова: туристична інфраструктура, забезпечуюча функція туристичної інфраструктури, інтеграційна функція туристичної інфраструктури, регулююча функція туристичної інфраструктури, функції туристичної інфраструктури, рівні туристичної інфраструктури, складові туристичної інфраструктури, туристичний кластер.

Актуальність теми дослідження

Міжнародний досвід засвідчує, що необхідною передумовою активного та успішного просування туристичної галузі на ринок держави, окремих туристичних центрів є сучасна туристична інфраструктура.

Аналіз сучасних аспектів формування, територіальної організації та функціонування туристичної інфраструктури посідає в дослідженнях науковців важливе місце. З урахуванням актуальності й перспектив туризму в Україні сьогодні необхідно сприяти розвитку туристичної інфраструктури, створити інформаційну базу даних щодо пропозицій та споживачів послуг шляхом просування і розвитку концепції туризму. З позитивним іміджем туристичної інфраструктури в організації туризму суттєво зростає роль міжнародних корпорацій в економіці держави.

На сьогодні неможливий розвиток туристичної інфраструктури без системи зв'язку і комунікацій, функціонування різноманітних служб сервісу, розвитку громадського харчування і побутового обслуговування, організації культурно-розважального обслуговування.

Важливість дослідження розвитку туристичної інфраструктури зумовило увагу багатьох дослідників: Буйленко В.Ф., Румянцева А.П., Коваленко Ю.О., Школи І.М., Любіцевої О.О. та інших. Питання розвитку транспортної інфраструктури розглядаються в працях К.Коценко (1983), М.Комарова (2000 р.), О.Топчієва (2001 р.), О.Бордун (2002 р.), Л.Чернюк (2003 р.) та Ю.Пащенко (2003 р.). Помітними подіями в транспортно-географічних дослідженнях слід вважати роботи І.Смирнова (2008 р.), які мають транспортно-логістичне спрямування та В.Дорошенка (2010 р.), де розкриваються теоретико-методологічні засади розвитку транспортної інфраструктури.

Сучасні процеси розвитку структури туристичної інфраструктури регіонального рекреаційно-туристичного ринку Долішній М.І., Жук М.В., Євдокименко В.К., Крачило М.П., Кравців В.С., Любіцева О.О., Мацола В.І., Руденко В.П., Черчик Л.М. та інші оцінюють за відповідними економічними параметрами. В методичних підходах Бейдика О.О., Івануніка В.О., Явкіна В.Г. та інших використовуються шкали рейтингових оцінок окремих компонентів рекреаційно-туристичних ресурсів.

Проблема дослідження інфраструктурного потенціалу Карпатського регіону перебуває в полі зору науковців Інституту регіональних досліджень НАН України (м. Львів), Львівського, Прикарпатського та Чернівецького університетів. Над науковою проблематикою розбудови курортно-рекреаційної інфраструктури регіону працюють В.Гетьман, В.Мацола, О.Любіцева, М.Мальська, П.Жук, Л.Гринів, О.Стецюк

та інші дослідники. Але подальшого вивчення потребують питання удосконалення наявної та створення нової туристично-рекреаційної інфраструктури, зокрема, в регіональному аспектах.

Об'єкти та методи досліджень

Для проведення дослідження нами було вивчено методи та методичні підходи для вирішення поставленого завдання згідно об'єкту дослідження.

Об'єктом дослідження даної роботи є розвиток туристичної інфраструктури Карпатського туристичного району.

Предмет дослідження – сукупність теоретико-методологічних та прикладних засад оцінювання розвитку туристичної інфраструктури.

Методи дослідження. Дослідження ґрунтується на використанні основних положень системного підходу, історичного та порівняльного аналізу, статистичного дослідження, структурно-логічного аналізу.

Постановка задачі

Метою роботи є узагальнення теоретичних положень, розгляд основних засад розвитку туристичної інфраструктури.

Для досягнення поставленої мети передбачено виконання таких завдань:

- проаналізувати понятійний апарат розвитку туристичної інфраструктури;
- проаналізувати основні функції та рівні туристичної інфраструктури;
- оцінити формування туристичної інфраструктури за рівнями вагомості впливу на розвиток сфери туризму;
- проаналізувати складові туристичної інфраструктури за різними особливостями;
- дослідити вплив кластеризації туристичної діяльності на розвиток туристичної інфраструктури;
- оцінка розвитку туристичної інфраструктури у Карпатському туристичному районі.

Результати та їх обговорення

Важливість дослідження понятійного апарату визначення інфраструктури туризму, принципів її формування носить концептуальний характер, адже основними її завданнями є функціональне поєднання суспільного виробництва, ефективність котрого залежить від швидкості обороту капіталу, зумовлене втратами часу на виробництво і ресурсообіг. Саме від рівня розвиненості інфраструктури залежить швидкість протікання економічних процесів, оскільки визначає глибину та ефективність використання людських, фінансових та матеріальних ресурсів. Загострення конкурентної боротьби у світі призводить до необхідності розширення рекреаційної, інформаційної туристичних баз, забезпечення ефективності діяльності котрих покладено на туристичну інфраструктуру.

Останніми роками в Україні, яка володіє значним туристичним потенціалом, спостерігається підвищений інтерес вчених та спеціалістів до проблем розвитку туризму, як високорентабельної галузі економіки та важливого засобу культурного розвитку громадян. Перспективи визначаються дією широкого спектру природних, історико-культурних, соціальних, економічних, політичних чинників, які мають чітко окреслену регіональну специфіку. Формування національної індустрії туризму можливо лише зважаючи на високорозвинену інфраструктуру.

Увага, котра приділяється визначенню **туристичної інфраструктури**, зумовлена її багатоаспектністю та багатоцільовим призначенням. Вчений Азар В. ще на початку 70-х років здійснив розподіл туристичної інфраструктури на три групи: до первинної належать - підприємства та організації з послуг розміщення (готелі, кемпінги, і т.п.), до вторинної групи належать - заклади обслуговування як туристів так

і місцевого населення (заклади побутового обслуговування, харчування, торгівлі, транспорт і т.п.); до третинної групи належать організації, котрі обслуговують населення країни. Дещо іншим є трактування щодо туристичної інфраструктури за трьома групами - виробничою, рекреаційною, і соціальною.

Важливу увагу слід приділити і підходу щодо визначення туристичної інфраструктури американському вченому В. Сміту, котрий розділив її на два рівні. До першого належать організації, доходи котрих формуються 100% від надання туристичних послуг. Другий рівень - організації доходи котрих формуються загалом завдяки місцевому населенню та туристам.

Сучасне трактування поняття туристичної інфраструктури висвітлено у працях Ткаченко Т.І., де з точки зору пропозиції, вона поділяється на загальну та спеціальну. Інфраструктура в туризмі – це “сукупність організаційно-правових форм, опосередкованих рухом туристичних продуктів, актами купівлі-продажу, або сукупність інститутів, систем, служб, підприємств, що обслуговують туристичний ринок і виконують певні функції із забезпечення нормального режиму його функціонування” [4, с.81].

Любіцева О. О. розглядає туристичну інфраструктуру як “сукупність підприємств розміщення, харчування, транспорту, екскурсійного обслуговування, проведення дозвілля тощо”. Подібний зміст у це поняття вкладає український економіст В.Ф. Кифяк – “це готелі, мотелі, будинки відпочинку, пансіонати, санаторії, заклади харчування, транспортні засоби, заклади для розваг, атракції та інше.”

Економіст Ю.В.Темний до *інфраструктури туристичного ринку* також включає систему кредитних карток, емісію туристичних чеків, недержавні центри зайнятості в туризмі, інформаційні технології, систему податкових та митних пільг, страхування туристичних ризиків, профспілки, громадські і державні фонди тощо.

Розвиток *інфраструктури туризму* – важливий етап планування процесу використання туристських ресурсів. Яким би привабливим не був туристський ресурс, але доступ до нього залежить від можливості вільного доступу до нього споживача – туриста. Крім того, простого доступу мало, масовий турист вимагає і достатньо комфортних умов свого перебування в місці відвідин.

Як зазначають Т.М.Бець, Б.Р. Брунець функціонування сфери туризму у сьогоdnішньому вигляді стало можливим завдяки налагодженим зв'язкам чи не між усіма фінансово-економічними, соціальними та державними органами управління та службами, в основі діяльності котрих лежать об'єктивні системно-функціональні, синергетичні, еволюційні та сучасні управлінські зв'язки [1, с.8].

Як частина інфраструктурного комплексу регіону, туристична інфраструктура виконує ряд важливих функцій. До них слід віднести три основні функції. *Забезпечуюча функція* туристичної інфраструктури передбачає створення необхідних умов для організації обслуговування туристів; *інтеграційна функція* пов'язана з організацією і підтримкою зв'язків між підприємствами галузі, формування територіальних туристсько-рекреаційних комплексів; *регулююча функція* передбачає створення нових робочих місць, вплив на споживчий попит, розвиток галузей, що випускають предмети вжитку, сприяння зростанню податкових вкладень до бюджетів різних рівнів.

Інфраструктуру слід розглядати як таку, що зрощується з основними її елементами формуючи сферу її впливу, котрі входячи у технологічний процес та обслуговуючи його стають органічною частиною цілої системи.

Рис. 1. Елементи, що формують інфраструктуру як цілісну систему

Формування туристичної інфраструктури залежить від економічних, демографічних, соціокультурних, природних, науково-технічних та політико-правових чинників на загальнодержавному та міжнародному рівнях.

Рис. 2. Схематичне формування туристичної інфраструктури за рівнями вагомості впливу на розвиток сфери туризму

Кожна складова туристичної інфраструктури характеризується такими особливостями.

1. **Транспортна інфраструктура туризму** – це транспортні організації, що займаються туристичними перевезеннями. Дана система перевезень, виключаючи піше переміщення туристів, визначається рівнем технічного прогресу і стабільно формується на основі використання: наземних механічних засобів пересування, повітряних засобів пересування, водних засобів переміщення.

2. **Готельна індустрія і система громадського харчування.**

Індустрія гостинності включає в себе такі складові: готелі, пансіони, алькасари, мотелі, молодіжні хостели і гуртожитки, апартаменти, туристичні хутори, дачі, сільські будиночки, а також приватний сектор, що бере активну участь в розміщенні туристів.

Система громадського харчування представлена перш за все ресторанами різної класності, барами, кафе і їдальнями, пунктами швидкого харчування і самообслуговування, що задовольняють потреби відвідувачів туристського центру або регіону.

3. **Інфраструктура туropolерейтингу** охоплює два види підприємств сфери туризму: туropolератор і турагент. Туropolератор – це юридична особа або приватний підприємець, що здійснює на підставі ліцензії діяльність по формуванню, просуванню і реалізації туристичного продукту.

4. **Інформаційна інфраструктура** – це системи бронювання і резервування місць, інформаційні і рекламні служби, які суттєвим чином впливають на ефективність діяльності в туризмі.

5. **Учбова інфраструктура туризму** – це учбові заклади по підготовці і підвищенню кваліфікації фахівців туристичної індустрії.

6. **Органи управління туризмом** – це державні установи, до функцій яких входить управління розвитком туризму в країні і регіонах;

7. **Наукова інфраструктура туризму** – це науково-дослідні організації, що займаються збором і обробкою статистичних даних про туристичну діяльність, складання наукових прогнозів і наукових досліджень в сфері економіки та соціології туризму; підприємства з виробництва товарів туристичного попиту.

8. **Торгівельна інфраструктура туризму** – це підприємства роздрібно́ї торгівлі з продажу товарів туристичного попиту.

9. **Виробнича інфраструктура** – це комплекс діючих споруд, будівель, мереж, систем, що безпосередньо не відносяться до виробництва туристичного продукту, але необхідних для самого процесу виробництва туристичних послуг, – транспорт, зв'язок, мережі енергопостачання, водопостачання та інше.

10. **Рекреаційно-побутова інфраструктура** спрямована на створення умов для відтворення людини як біологічної істоти (через побутове середовище), задоволення її потреб у належних умовах життя під час відпочинку. В її складі розрізняють такі компоненти: житлово-комунальне господарство, побутове обслуговування, транспорт, зв'язок, сільське господарство, переробна та харчова промисловість, торгівля та громадське харчування тощо.

11. **Функціонально-спеціалізована інфраструктура** сприяє відтворенню духовних, інтелектуальних (через культурно-освітнє середовище) та значною мірою фізичних властивостей індивіда, формуванню його як економічно активної особистості, що відповідає певним вимогам суспільства до якості робочої сили. Вона охоплює заклади та установи, які забезпечують загальнооздоровчий відпочинок, культурно-розважальний відпочинок, пізнавальний відпочинок, санаторно-курортне лікування, туризм, заняття фізичною культурою і спортом.

Складові туристичної інфраструктури представлені на рисунку 3.

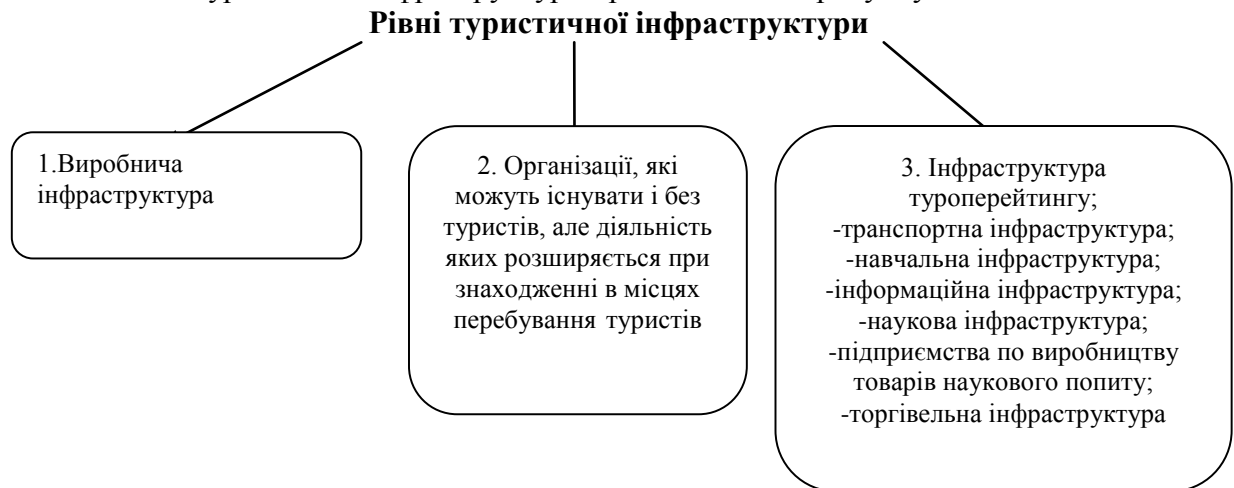

Рис. 3. Рівні туристичної інфраструктури на сучасному етапі

Туристична інфраструктура має прямий і непрямий вплив на економіку регіону. *Прямий вплив* – це залучення коштів від послуг в туристичні підприємства, матеріальне забезпечення працівників туризму і створення нових робочих місць, зростання податкових вкладень. *Непрямий вплив* полягає в мультиплікативному ефекті міжгалузевої взаємодії. Ефект мультиплікатора буде тим більшим, чим більшим буде частка доходу, витрачена в межах регіону.

Для розвитку туристичної інфраструктури регіону значна увага приділяється кластеризації туристичної діяльності. *Туристичний кластер* - це ключова організаційна основа, яка поєднує підприємства туристичної та інших суміжних галузей у єдину систему, що дає змогу реалізувати пріоритетні задачі, які стоять перед підприємствами, установами, організаціями та сприятиме посиленню конкурентних переваг цього регіону.

Кластер функціонує тільки в певному середовищі, а саме в сприятливих умовах (політичних, соціокультурних, економічних, природних), які представляють собою сукупність зовнішніх чинників, що забезпечують конкурентоспроможність туристичних послуг. Сприятливі умови - це комплексне поняття і включає такі елементи, як ресурси (природні, людські), науково-дослідний потенціал, інвестиційний клімат, характер конкуренції, унікальність виробленої продукції та послуг, потреби місцевих споживачів, кваліфікація постачальників, наявність пов'язаних галузей. При формуванні туристичного кластеру необхідно ідентифікувати його географічні кордони і враховувати кліматичні чинники, які відносяться до природних умов. Географічні межі багато в чому створюють транспортні комунікації (стан автомобільних доріг, розвиток малої авіації, водного транспорту), які з'єднують між собою основні центри тяжіння туристів. Географічні межі кластера залежать і від специфіки туристичних ресурсів, історичних особливостей розвитку території, включаючи кліматичні умови і рельєф місцевості.

На сьогоднішній день головною метою є створення в Карпатському регіоні туристичної інфраструктури і формування на території регіону вискоєфективного туристичного комплексу відповідно до міжнародних вимог, який давав би змогу задовольнити потреби в туристичних послугах як українців, так й іноземців, забезпечував надходження до державного та місцевих бюджетів притоки іноземного капіталу, приросту робочих місць в регіоні, а також збереження і раціонального використання природно-ресурсного та природно-культурного потенціалу регіону.

Розвиток туристичної інфраструктури у Карпатському туристичному районі залежить від дії *різноманітних чинників*, серед яких, можна виділити рівень розвитку та щільність автотранспортних магістралей, рівень обслуговування населення у закладах харчування та готелях; за допомогою розвитку мережі автомобільних та залізничних доріг можна планувати динаміку зростання грошових надходжень від діяльності підприємств туристичної індустрії; спорудження мережі туристичних об'єктів з чітко окресленою метою, що дозволить прогнозувати приріст доходу від розвитку діяльності підприємств туристичної індустрії.

Живописні низькогірні ландшафти, рель'єф і клімат, сприятливі для гірськолижного спорту і відпочинку найрізноманітніші мінеральні води зумовлюють високий рекреаційний попит в Карпатському регіоні. На сьогодні структура рекреаційного комплексу Карпатського регіону складається з санаторно-курортного лікування (39%), туризму (38%) і оздоровчого відпочинку (23%).

Нині в Карпатському регіоні існує 62 санаторія, 17 лікувальних пансіонатів, в яких налічується близько 25 тис. місць. Курорти ефективно використовуються для лікування захворювань отруєння, кровообігу, дихання, опорно-рухової і нервової систем. При цьому важливим питанням для якісного оздоровлення відпочиваючих є розбудова туристичної інфраструктури.

У Карпатському туристичному районі для відпочиваючих діють санаторії-профілакторії (70), бази відпочинку (120), табори відпочинку для дітей (більше 1300). У 10 будинках відпочинку на 2,5 тис. місць доводиться близько 50 тис. людей, що оздоровлюються щорічно. Тут розміщено 53 туристичних баз, готелів, кемпінгів. Можна виділити такі як "Буковина", "Черемош", "Чернівці", "Джерела Карпат" та багато інших. До того ж, у Карпатському туристичному районі освоєно більш ніж 10 гірськолижних територій, а саме: Ясіня, Рахів, Славське, Подобовець, Ворохта і т.д.

У Карпатському туристичному районі для розвитку туристичної інфраструктури утворилося декілька найважливіших туристично-екскурсійних вузлів. Це такі міста, як: Львів, Ужгород, Мукачево, Яремча, Коломия, Вижниця та інші. Туристичні маршрути проходять по автотрасі Львів-Самбір-Дрогобич-Стрілки-Ужоський перевал-Ужгород, Львів-Стрий-Мукачево-Хуст-Коломия; Львів-Тернопіль-Івано-Франківськ-Коломия.

Спостерігається інтенсивний розвиток контурів сільського зеленого туризму (агротуризму), що приурочені до центрів гірських та лікувальних курортів: Трускавець, Моршин, Яремча, Буковель, Славське, Драгобрат тощо.

Шляхи вирішення проблем інфраструктурного забезпечення розвитку туристичної інфраструктури Карпатського регіону заключаються у наступному (див. рис. 4.):

Рис. 4. Шляхи вирішення проблем інфраструктурного забезпечення в Карпатському регіоні

Для розбудови туристичної інфраструктури Карпатського туристичного району важливим є дослідження надходження інвестицій. Інвестиційні пріоритети тієї чи іншої галузі визначаються здатністю підприємств забезпечити високу і швидку рентабельність інвестицій. З цієї точки зору Карпат, де зосереджений значний рекреаційний потенціал, сприятливі природні та кліматичні умови, необхідна для обслуговування рекреаційної галузі інфраструктура, є дуже перспективним регіоном.

Основні завдання, які необхідно вирішувати для досягнення кращого розвитку туристичної інфраструктури в Карпатському туристичному районі, полягають в наступному:

- створення сучасного ринку різноманітних туристичних послуг на основі конкурентної боротьби та завоювання відповідного сегменту ринку;
- створення корпоративних зв'язків між туристичними компаніями Карпатського туристичного району і організаціями туристичної інфраструктури;
- формування ефективної нормативно-правової бази розвитку туристичної інфраструктури;
- створення сприятливих умов для міжнародного в'їзного і виїзного туризму в Карпатському туристичному районі;
- істотне нарощування мережі туристичних об'єктів та об'єктів інфраструктури в Карпатському туристичному районі;
- підтримка малого підприємництва у туристичній сфері Карпатського туристичного району;
- розвиток міжнародної співпраці у галузі туризму;

- економічне стимулювання розвитку матеріальної бази, туристичної інфраструктури через залучення позабюджетних джерел, зокрема іноземних інвестицій для реконструкції і нового будівництва туристичних об'єктів;

- вдосконалення системи інформаційного забезпечення туристичної індустрії Карпатського туристичного району, створення регіональної інформаційно-довідкової системи туризму, проведення активної рекламної діяльності, тощо;

- вдосконалення системи підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації туристичних кадрів;

- проведення необхідних наукових досліджень у сфері туризму.

Таким чином, формування стратегічного управління розвитком туристичної інфраструктури як важливої складової успішного функціонування ринку туристичних послуг є важливим та економічно ефективним для всіх суб'єктів інфраструктури. Використання його як базового неодмінно приведе до пожвавлення економічної активності у сфері туризму як України в цілому, так і Карпатському регіону зокрема.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бець Т.М., Брунець Б.Р. Принципи формування туристичної інфраструктури. Туризм та географія: науковий збірник – 2012. Випуск № 21.- С.8-15.
2. Інфраструктурне забезпечення конкурентної економіки регіонів (методологія і механізми) / НАН України. Інститут регіональних досліджень. Ред. кол.: науковий редактор д.е.н., проф.. П.Ю. Бельський. – Львів, 2002. – с.200.
3. Пендеревський О.В. Кластерний підхід до промислового туризму. Туризм та географія: науковий збірник – 2012. Випуск № 21.- с. 31-37.
4. Ткаченко Т.І. Індикатори розвитку туризму: методичні та практичні аспекти // Культура і освіта фахівців туристичної сфери: сучасні тенденції та прогнози. – К.: КУТЕП, 2005.- С. 81.
5. <http://www.e-tenders.com.ua/article/?article=219>
6. <http://www.refine.org.ua/pageid-3103-1.html>.

АННОТАЦИЯ

ОРГАНИЗАЦИЯ ТУРИСТИЧЕСКОЙ ИНФРАСТРУКТУРЫ КАРПАТСКОГО ТУРИСТИЧЕСКОГО РАЙОНА

Рассмотрены понятийный аппарат развития современной туристической инфраструктуры. Исследованы основные функции, уровни и составляющие туристической инфраструктуры. Оценено влияние кластеризации на развитие туристической инфраструктуры. Проанализировано развитие туристической инфраструктуры в Карпатском туристическом районе.

Ключевые слова: туристическая инфраструктура, обеспечивающая функция туристической инфраструктуры, интеграционная функция туристической инфраструктуры, регулирующая функция туристической инфраструктуры, функции туристической инфраструктуры, уровне туристической инфраструктуры, составляющие туристической инфраструктуры, туристический кластер.

THE SUMMARY

ORGANIZATION OF TOURISM INFRASTRUCTURE CARPATHIAN TOURIST AREAS

We consider the conceptual apparatus of the modern tourist infrastructure. The basic features, levels and components of tourism infrastructure. The effect of clustering on the development of tourism infrastructure. Analyzed the development of tourism infrastructure in the Carpathian tourist area.

Keywords: tourism infrastructure, providing the function of tourism infrastructure, tourism infrastructure integration function, regulating the function of tourism infrastructure, tourism infrastructure functions, levels of tourism infrastructure components of tourism infrastructure, tourism cluster.